

ANMELDELSER

Personalhistoriske, sognehistoriske og statistiske Bidrag til en dansk Præste- og Sognehistorie (kirkelig Geografi) 1849–1949. Samlet og udgivet af PAUL NEDERGAARD. I. Københavns Stift (med Færøerne, Grønland og Udlandspræsterne). 1951. (639 S.). (I Kommission O. Lohses Forlag.)

Medens den tidligere omtalte „Kirkelig Haandbog“ i første Række er anlagt paa at tjene Hverdagens Tarv, har dens utrættelige Forfatter ikke villet indskrænke sit Arbejde hertil, men har tilvejebragt et andet, beslægtet Værk, dog af et endnu større Format og liggende i et langt højere Plan. En Menneskealders Indsamlingsarbejde er gaaet forud for den „danske Præste- og Sognehistorie“, og der er ikke blevet sparet nogen Møje for at gøre Værket saa korrekt og saa omfattende som muligt. Det første Bind foreligger nu afsluttet, saaledes at man kan danne sig en velbegrundet Mening om Værkets Egenart.

Præste- og Kirkehistorien med den noget besværlige Titel er ikke noget videnskabeligt Arbejde i strengere Forstand, men det er sandelig heller ikke noget populært Skrift. Vel kan det læses eller benyttes af enhver uden særlige boglige Forudsætninger, men dets egentlige Betydning ligger paa et helt andet Omraade: som en i sin Art enestaaende Materialsamling, der ikke blot i Øjeblikket er af Interesse, men ogsaa – og først og fremmest – vil blive af uberegnelig Værdi for Fremtidens kirkehistoriske Forskning.

Pastor Nedergaards Værk maa henregnes under den gejstlige Personalhistorie og den kirkelige Geografi, men som naturligt er, er ogsaa den kirkelige Statistik, som i Forfatteren har en saa passioneret Dyrker, blevet tilgodeset. Formaalet har da hovedsagelig maattet blive at meddele personalhistoriske Efterretninger om Ministre, Professorer, Biskopper, Præster og Præstehustruer samt læge Deltagere i Kirkens Arbejde gennem de hundrede Aar, Værket omfatter. Forf. lader det dog ikke bero ved at meddele de nøgne Data, men søger overalt, hvor der har været Mulighed derfor, at tilføje en personlig Karakteristik eller Placering af de paagældende. Særlig gælder dette naturligvis de mere fremtrædende Personligheder inden for den gejstlige Stand.

Haand i Haand hermed gaar Oplysningerne om den kirkelige Tilstand i Menighederne Sogn for Sogn. Dels gives der rent faktiske Meddelelser om Sognets, Kirkens og de kirkelige Institutioners Historie, dels fremdrages Træk,

som kan belyse den aandelige Udvikling, der har fundet Sted inden for disse Rammer.

Materialet er tilvejebragt ved Gennemgang af hele den herhenhørende trykte Litteratur, derunder ogsaa i vid Udstrækning Aviser og talrige Smaaskrifter af meget speciel Karakter. Dernæst er kommet i Betragtning Besvarelser af Schemata, der 1944 udsendtes til alle Præster, og endelig mangfoldige, til Dels meget værdifulde, Indberetninger især fra Pastores emeriti og Lærere.

Det siger sig selv, at et Værk, der er skabt paa den her omtalte Maade, i nogen Grad kan komme til at lide under Mangel paa Helhedssyn. Det har næppe kunnet undgaaes, at der gør sig en vis Ujævnhed gældende. Medens Fejlprocenten i de rent faktiske Oplysninger takket være en Række Kontrolforanstaltninger synes at indskrænke sig til et Minimum, har Forf. været afskaaret fra i samme Grad at efterprøve de mere subjektivt farvede Karakteristiker baade af Præster og Menigheder.

Der vil da her blive et ret betydeligt Spillerum for forskellige Opfattelser. Som Helhed maa det dog siges, at Forf. indtager en objektiv, reserveret Holdning og mest føler sig som den, der blot lægger Stoffet frem, som andre kan bearbejde og vurdere efter deres Synspunkter.

Der er al Grund til at paaskønne det meget positive, der rummes i det her omtalte Værk. Utvivlsomt vilde en stor Del af det rige Stof, som nu er opbevaret til Fremtiden, være gaaet tabt, hvis der ikke havde været en saa omhyggelig og aarvaagen Samler som Pastor Nedergaard. Man maa i høj Grad ønske, at Forf. trods de stadig mere ugunstige Kaar for alt litterært Arbejde maa faa baade indre og ydre Lejlighed til at fuldføre sit stort anlagte og værdifulde Værk.

BJØRN KORNERUP.

E. SPANG-HANSEN, *Under Madvigs Auspicier*. Danske Filologers Udvandring til Rusland 1875. (Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning udgivne af Det filologisk-historiske Samfund Nr. 218.) Kbh. 1952. (151 S.). (Branner og Korchs Forlag.)

En ejendommelig Episode i dansk Filologis Historie udgør Udsendelsen 1875 af fire klassiske Filologer til Rusland for at medvirke ved Genopbygningen af dette Lands højere Undervisningsvæsen. Det er da fortjenstfuldt, at denne, oftere omtalte, Episode er blevet taget op til nærmere Undersøgelse og Skildring af Kontorchef E. Spang-Hanssen, der for nylig har henvendt Opmærksomheden paa sig ved en lignende Studie henhørende til Lærdomshistorien (jvfr. 12. R. IV, 170-72).

Interessant er det at se, hvorledes Forf. til en Begyndelse tager Livet af den almindeligt udbredte Legende, at Udsendelsen af de unge Mænd skulde skyldes en direkte Opfordring fra russisk Side. Lige det omvendte var Tilfældet. Undersøgelser i officielle og private Arkiver har nu godtgjort, at

Initiativet er udgaet fra J. N. MADVIG, der foranlediget af en Forespørgsel fra en eller flere af sine Disciple udvirkede, at en Henvendelse fra Danmark tilgik de russiske Myndigheder.

Blandt de fire unge Filologer – Thor Lange, P. A. Jørgensen, William Norup og Hagbard Olsen –, der 1875 drog til Rusland, var THOR LANGE ubestridt den betydeligste og udstyret med den rigeste Evne til at gøre sig gældende. Det er da velbegrundet, at Forf. har benyttet Lejligheden til at offentliggøre en Række af hans Breve fra de første Aar (til 1880) i Rusland. Brevene frembyder fængslende Læsning. De er af betydelig kulturhistorisk Interesse til Forstaaelse af Sæder og Skikke, især i de højere Samfundsklasser i Czartidens Rusland, og de tegner et interessant Billede af Brevskriverens højt begavede, ejendommeligt nuancerede Personlighed.

Som det er rimeligt for et Skrift, udgivet af Det filologisk-historiske Samfund, har Forf. i nogle Slutningsbemærkninger fremsat sit Syn paa Madvigs Betydning for Thor Lange. Med Rette fremhæves det, at baade Mesterens filologiske Skoling og hans ægte Menneskelighed har gjort uudsletteligt Indtryk paa Discipelen.

BJØRN KORNERUP.

THOMAS OTTO ACHELIS: *Prüfinge der Pharmazie in Schleswig-Holstein 1804–1866*. Eutin (Holstein) 1952. 29 s.

Som 3. hefte i skriftrækken *Schriften zur Geschichte der Pharmazie in Schleswig-Holstein*, hrsg. v. Georg Edmund Dann foreligger nu ovennævnte skrift udarbejdet af dr. Achelis i Rendsborg, der vil være dette tidsskrifts læsere bekendt for sine fortræffelige bidrag til Slesvigs og Holstens personal- og specielt lærdomshistorie såvel som for sin bistand med råd og dåd til mange dyrkere af sønderjysk historie og topografi.

Skriftet omfatter ialt 349 farmaceuter, der har taget eksamen for Sanitetskollegiet i Kiel, og disse er såvel fra hertugdømmerne som fra kongeriget. Om de enkelte, der findes anført i kronologisk orden, gives kortfattede oplysninger om senere apotekervirksomhed, idet der henvises til allerede eksisterende større fremstillinger af apotekernes historie i hertugdømmerne og Hamborg såvel som i Danmark. For fleres vedkommende har deres senere skæbne ikke kunnet oplyses. Ca. $11\frac{1}{2}\%$ af de omhandlede farmaceuter angives at være fra Danmark (med Sønderjylland), medens ligeledes $11\frac{1}{2}\%$ har fået deres senere virke sammesteds, uden at disse procentdele helt ud dækker de samme personer.

Med det foreliggende lille skrift er endnu et hul i vor personalhistoriske litteratur blevet udfyldt, og dets fremkomst kan derfor kun anerkendes. Enkelte mangler synes uden større vanskelighed at kunne have været undgået, men må formentlig tilskrives, at forfatteren på grund af de vanskelige biblioteksforhold i Tyskland har været forhindret i at benytte de herfor fornødne kilder.

OTTO VILH. SOMMER.

Slægten fra Fastergaarden. Slægtsregister med historiske Oplysninger om Gaarden, Beboerne og Efterslægten indtil 1950. 2. udvidede Udgave. Tilrettelagt af GUNNAR MILTHERS. 1951.

Det er karakteristisk for denne Slægtsbog, at den samler sig ikke om Navnet, men om Gaarden. Fastergaard i FASTER Sogn ved Ringkøbing har siden 1775 været i Hænderne paa samme Slægt, Mads Pedersen og Maren Miltersdatter og deres Efterkommere. Forbindelsen ligger for saa vidt et godt Stykke længere tilbage, som Maren Miltersdatters Farfader tog Gaarden i Fæste allerede 1725, men Mads Pedersen var den første Selvejer (fra 1787). Fra de fem Børn i Ægteskabet er vokset en talrig Efterslægt, oprindeligt stærkt bundet til vestjyske Landegne, siden med mange forskellige Navne og Livsstillinger spredt over hele Landet. Tradition og Samfølelse bevaredes i det stille, og ud fra den og de skrevne Kilder, der forelaa i Erindringer og Vandredagbøger, tog Statsgeolog Vilh. Milthers og Skolelærer Viggo Bendtsen først i Aarhundredet Initiativet til en Bog om Slægten, der udkom 1906. Som saa ofte gav Bogen yderligere Vækst for Samling, 1925 rejste Slægten en Mindesten ved den gamle Gaard, og nu foreligger en statelig Nyudgave af Slægtsbogen, tilrettelagt og ledet af Vilh. Milthers' Søn Arkitekt Gunnar Milthers.

Indholdet deler sig i to Dele, en samlet historisk Oversigt over Slægtens Fortid og et Slægtsregister over Mads Pedersens Efterkommere. Som Tilføjeelse er givet Tavler over Stamfaderens og Stammoderens Forslægt og et Par indgiftede Slægter.

Den historiske Oversigt er skrevet før 1905 af Vilh. Milthers. bl. a. paa Grundlag af Undersøgelser af Arkivar S. Nygård. Dette Grundlag kan ikke godt være bedre, men man maa med Udgiften af 2. Udgave i høj Grad beklage, at der ikke har været Mulighed for at bygge videre paa det ved Genudgivelsen. Vilh. Milthers har aabenbart megen historisk Fornemmelse, og der spores ogsaa kyndig genealogisk Medhjælp ved Nyudgivelsen, men det er fornuftigvis givet, at der i de 45 Aar, der er gaaet siden Førsteudgaven, er blevet adskilligt Kildemateriale tilgængeligt, som kunde være inddraget. Imidlertid, det, der foreligger, er baade vel udført og interessant, og der er jo rig Mulighed for den blomstrende Slægt for at bygge videre paa det. Det skal ikke komme Bogen til Skade, at den har et ejendommeligt friskt og haandfast Præg af selvhjulpen Villie. Hertil bidrager ogsaa det Afsnit om Fastergaard og dens Beboere siden 1843, som Gaardens næstsidste Ejer Jens Astrup har føjet til i Nyudgaven, i sig selv et Dokument til en moderne vestjysk Bondes Psykologi.

Slægtsregisteret fylder omkring de fire Femtedele af Bogen. Jeg skal vel vogte mig for at genoplive Diskussionen om tabellarisk eller generationsvis Opstilling. Men det kan ikke nægtes, at man gerne ved Siden af den sindrige Bogstavering af Slægtsmedlemmerne havde set noget fyldigere Generations-tabeller. De meget interessante Betragtninger over en lokal Gaardslægts trinvis Udbredelse fra Landsdel til Landsdel, som denne Bog giver Stof til, vilde være lettet derved.

Bogen er trykt i 2700 Eksemplarer, bekostet af Slægten selv. Baade ved sit Tiltag, sin Gennemførelse og sit Eksempel en fortjenstfuld Gerning i dansk Personalhistorie.

POVL ENGELSTOFT.

SVEN HOUMØLLER: *Slægten Bahnson*. Udgivet af Louis Bahnson. Kbh. 1952.

Afdelingsbibliotekar Sven Houmøller, der snart er en af vore flittigste genealoger, har her påtaget sig at levere en ny udgave af den 1882 i Hamborg publicerede stamtavle „Familie Bahnson“. Slægten, der føres tilbage til gaardejer i Nibøl HANS BONNICHSEN (ca. 1672–1744), er den bedst kendte af de i hvert fald fire her i landet forekommende slægter af navnet; til denne hører bl. a. forfatteren, pastor CARL THOLSTRUP BAHNSON (1845–1917), overlærer i Viborg CHRISTIAN BAHNSON (1818–96), krigsministeren, generalløjtnant JESPER JESPERSEN BAHNSON (1827–1909) og etnografen KRISTIAN BAHNE BAHNSON (1855–97).

Stamtavlen er opstillet efter det generationsvise princip, der dog kun er gennemført for agnaterne, idet spindelinjernes første generation er medtaget, indrykket under moderen. Man forstår såre vel, hvorfor forfatteren har valgt dette brud paa systemet, men det kan ikke undgaas, at det i nogen maade skader overblikket. Medens det tekniske og metodiske apparat ellers er helt i orden, udført med den omhyggelighed, grundighed og smag, der præger forfatterens øvrige produktion, staar man lidt uforstaaende overfor, at en saa trænet forsker anbringer adoptivbørn paa den biologiske plads i stamtavlen. Der er grund til at fremhæve det principielt urigtige heri.

Saa vel tekst- som billedtrykket er upaaklageligt; Bianco Lunos bogtrykkeri har æren for det vellykkede resultat.

ALBERT FABRITIUS.

AAGE BARFOED: *Kjøpmann i Nakskov Christian Barfoed. Hans forfedre og etterkommere*. Oslo 1951. (dupl.).

Der kan være grund til kort at henlede opmærksomheden paa den foreliggende dupliserede oversigt, der er at betragte som et åjourførende tillæg til den trykte stamtavle fra 1925, men væsentligst vedrører den ene af slægtens norske grene. Som bilag bringes en del dokumenter og breve, der dog ikke har større interesse uden for familiens kreds.

ALBERT FABRITIUS.

LOUIS BOBÉ, *Familien von Berger i Danmark*. Kbh. 1952. 34 S. (Arthur Jensens Forlag).

Det er altid vemodigt at staa over for et posthumt Arbejde af en afdød Forfatter. Denne Følelse gør sig ogsaa gældende ved at stifte Bekendtskab med det sidste Skrift fra Louis Bobés Haand. Fra sin Ungdom havde han

med særlig Interesse omfattet den til Danmark 1751 indvandrede Slægt von Berger, og som det bl. a. fremgaar af hans Memoirer, hørte det til hans Livs store Oplevelser i sin Tid ved Undersøgelser i Christianskirkens Krypt at genfinde Kraniet af den berømte Læge fra Struenseetiden Johann Just von Berger († 1791). Man forstaaer derfor, at han med særlig Glæde greb Lejligheden til at give en Oversigt over Slægtens Historie, da Arthur Jensens Forlag ønskede at udsende et Skrift herom.

Det foreliggende Arbejde vidner, som det var at vente, om Forfatterens dybe Fortrolighed baade med det paagældende Emne og med Tidsbaggrunden, men det har ikke kunnet undgaaes, at det Alderens Tryk, hvorunder Dr. Bobé i sit sidste Leveaar maatte bøje sig, har efterladt Spor. Mere end i andre Arbejder lider Fremstillingen under Mangel paa Koncentration, og de mange, iøvrigt værdifulde, Citater fra Kilder og senere Litteratur danner ikke rigtig en organisk Helhed. Som en sidste Hilsen fra en højtfortjent Forsker og som et Mindeskrift om en Slægt, der gennem henved 130 Aar har haft en Række ejendommelige Repræsentanter i Danmark, fortjener det lille Arbejde dog Opmærksomhed.

BJØRN KORNERUP.

AAGE BRASK: *Den skalkagtige Schade og andre Skæbner. En jydsk Familiekreds fra 1600 Tallet.* (Ringkjøbing 1952).

Det er efterhaanden ikke saa faa bøger, godsejer Brask har beriget den personalhistorisk interesserede læseverden med, og man griber altid efter det nyeste opus med fornøjelse; heller ikke denne gang gaar man skuffet bort – i en fornøjelig form og med sin levende og særdeles letlæste stil har Aage Brask i den foreliggende bog skildret efterkommerne af NIELS HANSEN i Drostrup (d. o. 1621), hvis søn HANS HIELSEN DROSTRUP døde 1684 paa Skovsgaard som velmeriteret borgmester i Mariager og godssamler i større stil. Materialet er skøde- og panteprotokoller, tingbøger og skifteprotokoller, men det tørre stof er gjort levende – med sporsansen og den trænedes arkivforskernes grundige kendskab til kildematerialet forener forfatteren den bredere historiske viden og levende fremstillingsevne, der tilsammen gør, at de smaa træk samles sammen til et helhedsbillede af personer og forhold, som paa en gang er læseværdigt og lærerigt. Resultatet er blevet en vellykket forening af personalhistorie og kulturhistorie. Skulle man rette en enkelt indvending mod bogen, maa det blive mod titlen; det havde af rent bibliografiske grunde været ønskeligt, om forfatteren havde resigneret over for det fornøjelige ordspil og ladet Drostrupnavnet indgaa i titlen, det maa dog blive under dette navn, at bogen skal findes i bibliotekerne.

Foruden familien DROSTRUP, hvis mandslinje uddøde tidligt – navnet Drostrup forsvandt allerede med tredje slægtled, medens den anden mandslinje, der kaldte sig OVERGAARD, levede et par generationer længere – omhandler bogen familierne BROBERG, KALOW, HAMBORG, SCHADE og BECHER. Der

kan være grund til at fremhæve, at forfatteren har benyttet sig af OLE HERMANSEN NYSTEDS samlinger, der indeholder vigtige bidrag, ikke mindst til skildringen af Aalborg-apotekerens og borgmesterens Daniel Kalow. Skal man hæfte sig ved nogen af de foreliggende levnedsskildringer fremfor andre, vil man vist nok i første række standse ved beretningen om landsdommer KNUD BECHER, der 1738 blev dræbt af de Bækkeskov bønder. Ved sin omhyggelige gennemgang af kildematerialet kommer forfatteren sluttelig til det resultat, at mordet i og for sig var en ikke unaturlig afslutning paa den dygtige, men haarde mands liv.

Af de smaa historiske træk, kan der maaske være grund til at fremdrage de ikke faa eksempler, der anføres paa centralstyrelsens hurtige ekspedition, i hvert fald af mindre sager; der er næppe grund til alene at tilskrive dette de paagældendes gode forbindelser i hovedstaden (i forbindelse med passende „diskretioner“) – den ældre enevælde viste sig jo paa mange maader i besiddelse af stor effektivitet.

ALBERT FABRITIUS.

Glahn-Samfundet. V. 1. Hæfte. Kbh. 1952.

Det foreliggende af Glahn-Samfundets meddelelser bringer fem breve fra dronning CAROLINE AMALIE til stiftsprovst HANS EGEDE GLAHN, en anetavle for civilingeniør POUL EGEDE GLAHN (f. 1924) udarbejdet af samfundets energiske primus motor kontorchef Hans Egede Glahn, og en oversigt over slægtskabet mellem familierne GLAHN og BLICHER. Som tillæg følger en række familiebilleder.

ALBERT FABRITIUS.

ARVID G. HANSEN: *Viggo Hørup og hans Samtid*. Forfatterens Forlag. Oslo 1952. 135 S.

Det er svært for en moderne Politiker at faa en virkelig tilbunds-gaaende Biografi. Ikke mindst for en Mand som Hørup, der skilte Vandene saa grundigt. Det bedste, vi har om ham, er stadig Erik Henrichsens Bog fra 1911, men den bærer i alt for høj Grad Præget af at være skrevet af den frafaldne Tilhænger. Desuden var Henrichsen ikke Biograf, men Essayist. Erik Arups store Monografi fra 1941 viser naturligvis Løvens Klo, men var alt i alt en Skuffelse – for meget Festskrift. Denne lille norske Bog, der skyldes en kendt kommunistisk Skribent, raader ikke Bod paa Savnet. Forfatteren er gaaet grundigt til Værks ud fra den materialistiske Historieforskningens Principper; han kører, for at bruge et Hørup'sk Udtryk, frem med „hele Rummelen“, den økonomiske og sociale Udvikling i Danmark i det 19. Aarhundrede, og placerer derefter Hørup midt heri som den eneste liberale Politiker, der for Alvor har sagt, at han vilde den sociale Revolution. Arvid G. Hansens økonomisk-historiske Oversigt er der ikke store Ting at sige paa, og det er rigtigt, at Hørup har talt om den sociale Revolution. Men det lader sig ikke gøre

at udraabe ham til Marxist eller Kommunist. Han var til Bunden af sin Sjæl Demokrat. Han vilde en aandelig Frigørelse, og han vidste, at den ikke naas uden politisk Frihed. Det er rigtigt, at han svæver langt oppe over Politikere som Berg og Boisen, men ikke fordi han mere end de vilde det, vi nu forstaa ved social Revolution. Hans Aand spændte videre. Hans Demokrati var ikke i Vadmel. Naar dette er sagt, skal det indrømmes, at Hørup i den daglige Politik og Journalistik mange Gange gjorde sig lig med de andre. Ogsaa han gik uden om Revolutionen. Han er en Demokratiets Apostel, en benaadet Skribent og en Agitator som ikke mange Danske. Men han er Liberalist, ikke Socialdemokrat.

Arvid G. Hansen har læst sin Litteratur godt. Men han har naturligvis ikke studeret alle Hørups Artikler. Det er ikke givet enhver, og det Udvalg i tre Bind, „Politiken“ i sin Tid udgav, er saare mangelfuldt og mærket af Hensigten. Hørup burde udgives in extenso af en uafhængig Udgiver. Det vilde ikke være urimeligt, om Det Dansk Sprog- og Litteraturselskab paatog sig denne Opgave. Hørup hører til vore største Forfattere. Og en samlet Udgave vilde skabe Muligheder for en virkelig uholdt Monografi.

POVL ENGELSTOFT.

CARL LANGHOLZ: *Ahnetavle for Hans Heinrich Jessen og Helene Clausen, f. Jessen. Nybøl og Aarslev Mølle, Hjordkjær Sogn. 1952 (dupl.).*

Den her omhandlede anetavle, der beklageligvis kun foreligger i duplikeret skikkelse, synes at være et betydningsfuldt bidrag til sønderjysk genealogi. Probanderne tilhører slægten JESSEN paa Oldemorstof, og blandt anerne optræder repræsentanter for en lang række af de bedst kendte sønderjyske slægtsnavne — ARENDS, BAUMEISTER, BEYER, BOYSEN, BRANDT, CALLESEN, CLAUDIUS, ESCHELSEN, FABRICIUS, GENERANUS, GÜNDEROTH, JEBSEN, LILLIE, MATHIESEN, PAULSEN, ROSSEN, SCHWENCK, SCHØLER, SÖNNICHSEN, VEDEL og ÆGIDIUS.

Det fortjener at fremhæves, at forfatteren adskillige steder har givet udførligere oplysninger om de enkelte forfædres øvrige descendens med henvisninger til den trykte og utrykte litteratur, og da der blandt denne sidste findes ikke saa faa dupligerede slægtshistoriske arbejder, vil den foreliggende anetavle kunne yde enhver, der beskæftiger sig med sønderjysk slægtsforskning stor hjælp. Det maa derfor dobbelt beklages, at anetavlen ikke er ledsaget af det navnerregister, som ville have mangedoblet den iøvrigt fortjenstfulde bogs nytteværdi.

ALBERT FABRITIUS.

EMIL HAGENAU KASTER: *Beretning om Rebslagermester Hans Kaster og hans efterkommere. Odder 1951.*

Rebslagermester, eligeret borger, overformynder og kirkeværge i Faaborg HANS KASTER (1738—1816), der var født i Trondhjem, var søn af en jyde og

havde navn efter Kasted, Hasle hrd. Han har efterladt sig en udførlig levnedsskildring, som nu opbevares i Faaborg byarkiv, der gennem sin første publikation henledte opmærksomheden paa haandskriftet, hvis eksistens var ukendt for familien. Eksemplet er velegnet til at rette blikket mod den virksomhed, der fra de lokalhistoriske arkivers side udfoldes for at samle og redde materiale af egns- og byhistorisk interesse, som det i det hele taget er et vidnesbyrd om, hvor nødvendigt det er, at personalhistorikeren har føling med det lokalhistoriske arbejde. Samspillet mellem egns historie og personalhistorie er jo ikke alt for udbygget.

Kasters levnedsskildring har mere end rent privat interesse, saavist som selvbiografier fra haandværkere i det 18de aarhundrede er en sjælden vare, og den fremtræder i en let læselig form, som viser, at forfatteren trods en nødtørfdig skoleuddannelse, har været i stand til at tilegne sig en del kundskaber. Af interesse er saaledes hans skildringer af PETER APPLEBYE, i hvis tjeneste han var i et par aar, og ikke mindre hans beretning om Gentofte-præsten JOHANNES SIVERUD (1723—83), der efter Kasters fremstilling samlede store tilhørerskarer om sig, medens han var præst ved Børnehuset, men som i sin Gentofte-tid faldt til drikkeri, hvorfra det dog lykkedes ham at rette sig igen.

Den ledsagende stamtavle behandler hele efterslægten efter Hans Kaster, opstillet efter det tabellatiske princip, der jo beklageligvis ikke er saa overskueligt, som ønskeligt. De meddelte oplysninger vidner om et stort og solidt arbejde og er holdt i en fornuftigt tilrettelagt form. Den foreliggende bog er et smukt eksempel paa, hvad amatørgenealogien kan præstere idag.

Bogen er forsynet med en række portrætter og et navnerregister, der dog lider af den ikke uvæsentlige mangel, at det kun omfatter descendenterne og deres ægtefæller, men hverken medtager de indgiftedes forældre eller de øvrige i teksten forekommende navne. Fuldstændighed paa dette omraade ville have øget den værdifulde bogs brugbarhed.

ALBERT FABRITIUS.

JOHAN SKAKKE: *Slægtbog (Ahnetafle) for Jørgen, Kirsten og Poul Erik Skakke*. Odder 1951. (dupl.).

Det er dog vist første gang, at Personalhistorisk Tidsskrift i et og samme hæfte kan anmelde to arbejder fra Odder. Imidlertid er der aabenbart megen genealogisk interesse ude omkring i provinsen — en interesse som desværre kun i ringe grad er kommet Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie til gode, hvorfor det bør overvejes, om man ikke, f. eks. ved oprettelsen af lokalafdelinger af Samfundet skulle kunne yde den mere lokalt bundne del af forskningen en haandsrækning.

Det er et meget stort arbejde, revisor Skakke har udført, og der er næppe tvivl om, at det for alle de direkte interesserede har betydning at have dette fra mange forskellige steder indsamlede stof tilgængeligt paa et sted, ligesom det udførlige navnerregister gør bogen brugbar ogsaa for andre. Nægtes kan det

imidlertid ikke, at det for offentligheden har mindre betydning at faa denne store materialesamling, hvoraf en væsentlig del er hentet fra Adels Aarbogens stamtavler, forelagt, saa meget mindre, som stoffet er ganske ukritisk behandlet. Forfatteren nævner selv, at filiationerne langt fra alle er bevislige, og det ville da unægtelig have været bedre, om man havde ladet sig nøje med, hvad der er afhjemlet — fuldstændigheden kan jo alligevel ingensinde opnaas for en anetavle af dette format, og afstamningen fra Karolinger og sagnkonger er af meget begrænset interesse.

Den store arbejdsindsats, der her er ydet, viser imidlertid en levende interesse, som det glæder en at se demonstreret; ville revisor Skakke under det arbejde, han har igang om sin fædrene slægt, vise større resignation, kan der utvivlsomt tilvejebringes noget ogsaa for bredere kredse interessant.

ALBERT FABRITIUS.

LARSEN-LEDET: *Mit Livs Karrusel*. V. Aandelig Handelsrejsende. 258 S. 1951. Gyldendal.

Med 5. Bind bryder Larsen-Ledet den fremadskridende Fortælling i sine Erindringer. Mindre end en egentlig Selvbiografi er dette en Samling spredte Minder og Oplevelser, kun holdt sammen af en tynd Traad, men vel spækkede med oplivende og godt fortalte Anekdoter. Traaden er de mange Aars berømmelige Virke som vidtberejst Foredragsholder — aandelig Handelsrejsende. Navnlig før Radioens Tid spillede denne yndede Form for Folkeoplysning en enorm Rolle, og Larsen-Ledet har adskilligt af kulturhistorisk Interesse at fortælle om de Vilkaar, man bød dens Udøvere i Aarhundredets første Aartier. Forfatteren samler sine Erfaringer i en hel Lærebog i Veltalenhed, gode Raad fra en af Fagets virkelig Store. I Tilgift faar Læseren nogle Minder fra Besættelsestiden, hvis bedste Stykke er Beretningen om en 40 Timers Jernbanerejse fra Aarhus til Sønderborg i sidste Halvdel af Marts 1945. Et stort farverigt Afsnit handler om Foredragliv i U. S. A. med mærkelige Skildringer af amerikansk Kirkeliv, hvis for europæisk Mentalitet meget frastødende Former han betragter med forstaaende Sympati, samt et Par Portrætter af ejendommelige amerikanske Talere, han personlig har kendt. Bogens sidste Femtedel beskriver en Hyldnings- og Agitationsrejse til Liberia og Guldkysten for at starte Storloge og Distriktsloger blandt indfødte Medlemmer af I.O.G.T. Altsammen særdeles underholdende, om end denne Gang lovlig spredt Underholdning.

H. TOPSØE-JENSEN.

AXEL STEENBERG: *Slægten Steensberg og dens vestjyske Hjemsted*. Kbh. 1950.

Overinspektør, dr. phil. Axel Steensberg har i en lille smukt illustreret bog (med tegninger af Hakon Spliid) skildret sin fædrene slægt, dels i form af

en anetavle for børnene af gaardejer CHRISTEN KRAGSNAP NIELSEN (1824—1908) og CHRISTIANE JENSDATTER (1828—1910), dels af en stamtavle over samme ægtepars efterkommere. I tilknytning hertil er der meddelt nogle „Kulturbilleder fra en vestjysk Hedegaard“, der ganske vist har været offentliggjort i Fortid og Nutid (1948); det er dog i høj grad paa sin plads at genoptrykke den her, hvor den naturligt hører hjemme, og hvor den hæver det snævre genealogiske stof op i en større sammenhæng. Bogen kan trygt anbefales enhver læser af personalhistorisk litteratur, men især alle, der selv beskæftiger sig aktivt med personalhistorien; fremstillingen er baaret af en lige saa stor kærlighed til hjemegnen som fortrolighed med emnet, og er i høj grad lærerig ved sin videnskabelige metode og nøgternhed. Som eksempel paa samspillet mellem egnshistorisk og genealogisk forskning er den forbilledlig.

ALBERT FABRITIUS.

J. B. STRANDBYGÅRD: *Strandbygaard-Slægten. Stamtavle med fire Anetavler for Svensholmlinien.* (Skjern 1951).

Civilingeniør J. B. Strandbygård har i en meget vellykket form fremlagt sine undersøgelser over slægten Strandbygaard, der føres tilbage til forpagter af Rybjerg i Velling sogn, senere ejer af Tranmose sst. JENS NIELSEN STRANDBYGAARD. Han var født 1722 i Munksjørup i Bjørnsholm, søn af NIELS JUSTESEN, og startede sin løbebane som fæster af en af de fire Strandbygaarde i Strandby, hvoraf navnet. Man kunne nok have ønsket, at forfatteren, saaledes som det sker i den første af de ledsagende fire anetavler, havde ført mandslinien tilbage til den ældst kendte – nemlig J. N. Strandbygaards oldefader JENS JENSEN LUNDBGAARD i Overlade (o. 1651–1730), men afgrænsningen til slægtsnavnet alene er naturligvis ikke urimelig. Slægten er en udpræget landmandsslægt med fast tilholdssted i Vestjylland. Stamtavlen er opstillet generationsvis og forsynet med et ikke sædvanligt nummereringssystem, idet hver person faar en toleddet signatur, af hvilken det første led angiver generationen, medens andet led refererer sig til personernes nummer i den samlede generationsrække. Saavidt det kan skønnes, rummer systemet den fordel, at man, naar man staar over for den sidstnævnte person i generationen, umiddelbart kan se, hvor mange personer, rækken rummer – altsaa antallet af probandens børn, børnebørn, oldebørn osv. – men efter anmelderens opfattelse rummer denne afvigelse fra den ellers normale kuld- og løbenummerering ingen væsentlige fordele. Skal man bruge to-leddede betegnelssystemer, vil det af Grønvold og Weberg foreslaaede (Ph. T. 7. I. 1916) formentlig fortsat være det system, der giver mest.

I tilslutning til stamtavlen bringes nogle kortfattede levnedsskildringer, som udmærker sig ved en nøgtern og beskeden form. Endelig meddeles fire anetavler for fem brødre Strandbygård, for ANTONIE MARGRETHE STRANDBY GÅRD, født KROGH-JENSEN (denne anetavle er udarbejdet af probandens broder,

stadsbibliotekar, dr. phil. G. Krogh-Jensen), for AGATHE STRANDBYGÅRD, født BECKER og for MARIE KJÆR STRANDBYGÅRD, født AASTRUP. Ogsaa for anetav- lernes vedkommende er det anvendte betegnelsessystem forskelligt fra de hidtil benyttede. Forfatteren vil imidlertid i en selvstændig artikel i nærværende tidsskrift selv give en fremstilling heraf. Bogen afsluttes med et udmærket navneregister.

Det meget smukke arbejde har faaet et tilsvarende nobelt udstyr, der i lige grad vidner om trykkeriets smag og tekniske dygtighed. Den er fremstillet hos J. Strandbygaard i Skjern.

ALBERT FABRITIUS.

NILS NILSSON: *Jørgen Nielsen*. En Digterskæbne. 172 S. 1951. Gyldendal.

Hjemstavnsdigteren Jørgen Nielsen, der døde 27. Marts 1945, kun 43 Aar gammel, har nu faaet sin Biografi, skrevet af hans eneste Ven og Fortrolige gennem 17 Aar, Arbejdedigteren NILS NILSSON. Den skildrer først og fremmest Mennesket Jørgen Nielsen, medens Forfatterskabet kommer i anden Række. I Betragtning af, at denne betydelige Digter førte en mærkelig isoleret Tilværelse og tilsidst afbrød enhver Forbindelse med Omverdenen, er dette psykologiske Nærbillede, gjort af en trofast Ven og Beundrer, af stor Interesse og Værdi. Indtrængende og gribende skildres Jørgen Niensens sjælelige Udvikling, fra den ludfattige Debutant første Gang dukker op i Cigarforretningen i Oehlsenschlægersgade, indtil den dybe Depression driver den socialt hjærgede Digter ud i Selvmordet. Alt er jævnt, ukunstlet og overbevisende fortalt.

Men rigtig Sympati for Bogens Helt har man ondt ved at faa. Den fattige Hedebondes Søn, hvis glædeløse Barndom var formørket af den indremissionske Strengthed i Hjemmet, var i højeste Grad hemmet af Mindreværdsforførmelser overfor Samfundet, hvad der gjorde ham kværulerende og selvoptaget ud over alle rimelige Grænser. Overbevist om at være klogere end alle andre Mennesker var han utaalsom overfor selv de forsigtigste Indvendinger mod de Anskuelser, han yndede at docere; hans hovmodige Bedreviden rører sig ofte som forvirrede Meninger om sociale og politiske Spørgsmaal med en evig Trang til at give sit Besyv med om Forhold, som han kendte det mindst mulige til; overfor Mænd, som han ikke forstod at vurdere, savnede hans Dom al Liberalitet; han ansaa sig selv for en af Nationens største Digtere, men frakendte f. Eks. H. C. Andersen, Nis Petersen, Kaj Munk o. fl. ethvert Talent. Paa den ene Side et voldsomt Temperament, der savnede enhver Selvkontrol, og som gav sig uhyggelige, brutale Udtryk; paa den anden Side fikse Ideer, Angst, en evig – og grundløs – Fornemmelse af at være forfulgt. Barok er Skildringen af, hvorledes han i fuldt Alvor beslutter at myrde Prof. Hans Brix til Straf for et Par ugunstige Anmeldelser; hvorledes Dødsmaaden var udtænkt i alle Enkeltheder, den store Tale for Domstolen, der skulde glorificere Forbrydelsen, parat – og hvordan det hele saa heldigvis

viser sig at være Mundsvejr. Den patologiske Ubeslutsomhed og Frygtagtigheden sejrer altid over de oppustede Overmenneskefølelser.

Nils Nilsson har med Rette forstaaet alt dette som Udslag af den Sygdom, der tilsidst tog Magten fra Jørgen Nielsen. Han søger ikke at skjule, at han var et ulykkeligt Menneske. Overfor hans iøjnefaldende Svagheder peger Vennen paa de positive Egenskaber, der ogsaa bærer hans mærkelige og saa ægte Digtning: hans Sanddrthed og hans Trang til Retfærdighed.

H. TOPSØE-JENSEN.

SPØRGSMAAL

BENJAMIN DASS' BREVE

I Suhms samlede Skrifter XV offentliggjorde Nyerup en Del Breve fra Trondhjem-Rektoren Benjamin Dass til Suhm. Ved Udgivelsen havde han udeladt en Del, som han ikke fandt egnet til Offentliggørelse. Jeg har beskæftiget mig med disse Breve, der indeholder mange, navnlig i litterær Henseende interessante Oplysninger, og jeg vilde gerne igennem disse Linjer forespørge, om nogen kunde meddele mig, om disse Breve er bevarede, og hvor de i saa Fald findes. Jeg har forgæves eftersøgt dem i vore store offentlige Biblioteker.

H. EHRENCRON-MÜLLER.

DOSS

Den 28-aarige JOHAN ANDREAS DOSS, som har lært snedkerprofessionen i Neubrandenburg i fristaten Mecklenburg-Strelitz, løser i 1788 borgerskab i Helsingør. Her ses han senere at være medlem af skydeselskabet samt at have familiestol i Sct. Mariæ kirke. Ved sin død 2. oktober 1819 er han snedkerlaugets oldermand. Mon nogen af samfundets medlemmer kan hjælpe mig frem til hans fødselsdag og fødested?

Samme Doss er gift 3 gange og faar i de første to ægteskaber henholdsvis 3 børn og 1 barn. Men i tidsrummet mellem 2. og 3. ægteskab, nærmere betegnet 29. december 1801, fødes sønnen CARL VILHELM. Kan nogen oplyse mig om moderen til dette barn – og evt. fødestedet? Nævnte Carl Vilhelm bliver student i 1821, gift 1834 i Nexø (med ELISABETH MARGRETHE BIRCH) og omkring 1843 adjunkt ved realskolen i Helsingør; desuden er han translator i tysk. En halv snes aar senere nævnes han som klokker ved Sct. Olai kirke. Dør i København 12. august 1878.

Om endnu to Doss'er ønskes – om muligt – oplysning og evt. tilknytningsforhold til ovennævnte: 1) JOHAN NICOLAUS DOSS, der 30. december 1758 faar skøde paa en gaard i Strandgaden, Helsingør; tinglæst 27. august aaret efter – og 2) Magister BENJAMIN DOSS, der 68 aar gammel dør af tæring paa Frederiks hospital i København. Han begravnes 10. maj 1775 fra Trinitatis kirke.

CARL JØRGENSEN, Risskov.

SLÆGTEN DE LA MOTTE (LAMOTTE-LA MOTH)

3-8-1821 døde gartner JEAN (JOHAN) DE LA MOTTE på Frederiks Hospital i København. Han indvandrede til Danmark fra Sverige med sin svenskfødte hustru ANNA CHRISTINA HIERPÆE i tidsrummet 1800-1809. Deres efterkommere lever stadig i Danmark. Jean de la Motte er sandsynligvis født i Sverige 1753-56 som søn af JAKES DE LA MOTTE (død 23-12-1797 i Billinge, Skåne) og hustru CATHARINA PALM. Jakes er født ca. 1724, men hvor? Han stammer ikke fra Samson de la Motte Slægten, der introduceredes på Riddarhuset i Stockholm 1642, ej heller fra den de la Motte slægt, der kom til Danmark gennem Sønderjylland over Belgien, Holland og Tyskland. Der må her være tale om en tredje slægt, der er indvandret til Skandinavien. Skulle nogen kende denne, eller være i stand til at give supplerende oplysninger?

P-B SØRENSEN, Torvegade 49, Kbhvn. K.

RANDULFF

Hvor skal jeg henvende mig for at faa Oplysninger om NIELS RANDULFF, Borgmester i Haderslev. Hvem var han gift med? Hvem var hans Forældre? Hans Datter Anniche var gift med Lagmand i Frederiksstad HANS NIELSEN FERSLEV, født ca. 1610 i Aalborg.

HØG eller HØY

Er der nogen Oplysninger om denne Slægt, der boede i Viborg i det 16. Aarhundrede? ANNA JENS. HØG, g. m. Sognepræst til Vib. Domk. Mag. JENS NIELSEN BLOCH, CHRISTIANE HANS. HØG g. m. Sognepræst til Vib. Sortebr. Kirke RIMBOLT PEDERSEN, 1554. KIRSTEN CHRISTENS. HØG g. m. Raadmand i Viborg PEDER JENSEN BERING død 1591.

Fru GERDA VINDT, Sophiehøj pr. Haslev.